

Smaastykker.

I.

Lidt om Te Deum i Danmark.

Af *P. Severinsen.*

I sidste (VII.) Bind af »Dania« findes en Afhandling om »Tedeum i Danmark« af Jens J. Jensen. Deri behandles Side 104 Forfatterskabet til de ældste danske Salmebøgers to Oversættelser af Te Deum, og hvad der hidtil er antaget herom, kritiseres. Hr. Jensens Behandling viser sig imidlertid selv ikke at være fyldestgørende.

Den Oversættelse, som vi kender fra Rostöcker-Salmebogen af 1529¹⁾, og som begynder

O Gud, vi love dig,
vi bekende dig en Herre,

vises med Rette ikke at være af Herluf Trolle, hvilket man har villet formode paa Grundlag af en Bemærkning i Hans Ravens Heptachordum Danicum (saaledes endnu »Psalmebog for Kirke og Hjem«).

Om den anden, som vi kender fra Malmø-Salmebogen af 1533²⁾, og som begynder:

O Gud, vi love dig,
vi bekende dig for en Herre,

¹⁾ Bruun, Psalmebøger fra Reformationstiden I, S. 9.

²⁾ Bruun II, S. 81.

udtales den Formodning, at den maaske er af Malmø-reformatoren Klaus Mortensen.

Disse Bemærkninger trænger til at korrigeres og suppleres.

Med Bestemthed at udpege Klaus Mortensens Salmer er som bekendt umuligt. Man ved kun, at han havde Hovedandelen i den ældste Malmø-Salmebog, som vi maa antages at besidde i det nævnte Rostocker-Eftertryk af 1529. Der er da en Mulighed for, at Klaus Mortensen er Oversætteren af denne Salmebogs Te Deum. Men dette Te Deum er det førstnævnte, det som man ved en Misforstaaelse har gjort Herluf Trolle til Forfatter af.

Medens dette Te Deum i al Fald er den malmøske Reformationsmenigheds Tekst, turde det andet i Malmø-salmebogen af 1533 være fra Viborg. Uafhængig af Begivenhederne i Malmø voksede ogsaa her en dansk Gudstjeneste op, og Terpager har bevaret os Titlen paa en lille Bog, der udkom 1529: *Affthensang medth Psalmer, Antiphoner och Magnificat*. Item te Deum fordansket *och nogre andre Psalmer at siwngne fore brudefolck och lig.*» Det var et lille Hefte paa 24 Sider¹). Nu findes i Slutningen af Salmebogen af 1533 det ejendommelige Afsnit, der indledes med Ordene: »*Her effter følger den affthensang, som i Judland siungis, met Antiphoner, Psalmer oc Magnificat.*» Der kan ikke godt være Tvivl om, at her foreligger et Optræk af noget af det forsvundne Sanghefte. Først faar man en Række Salmer, der tilsammen danner en liturgisk Gudstjeneste med adskillige Ejendommeligheder i Forhold til de malmøske Tekster. Derpaa følger en Række Salmer »anderledes fordanskede« end i den gamle Malmø-Salmebog, endelig »*Salve regina kristelige forvendt*«, som vi anden Steds fra kender som Hans Tavsens Arbejde. Oven paa den følger det afvigende Te Deum. Dettes af Hr. Jensen

¹) Bruun: Aarsberetn. fra det St kgl. Bibl. II, S. 356.

fremhævede Tilløb til Rim frembyder i sig selv en Lighed med den øvrige »jydske Aftensang«¹⁾.

Naar jeg lægger alt dette sammen med Hans Thomis-søns Meddelelse, at »nogle gudfrygtige Mænd i Jylland« deltog i Malmøsalmebogens senere Omredaktion, saa kommer jeg til det Resultat, at her har vi et Te Deum, der har lydt ved den danske Gudstjeneste i Viborg, som blev Frugten af Hans Tavsens Virksomhed i Tyverne. Bearbejderen maa vel antages at være enten Hans Tavsens selv eller Jørgen Jensen Sadolin.

Men Ravns Omtale af et Te Deum af Herluf Trolle er ikke derfor en ukorrekt Efterretning. Man har blot ikke læst hans Bemærkning rigtig. Ravn omtaler en Oversættelse, som Herluf Trolle tilegnede Herlufsholms og Næstved Skoler, og som begyndte:

O Gud, dig love vi,
dig en Herre

Efter den af Niels Hemmingsen forfattede »Ordinants« for Herlufsholm skal ved den daglige Gudstjeneste »sjunges Te Deum paa Danske, som sal. Hr. Herloff den haver udsat«²⁾. Denne ellers ikke benyttede Oversættelse, som ikke har fundet Vej til Salmebøgerne, er det, Hans Ravn taler om. Muligvis vil den endnu kunne opstøves i Herlufsholms Samlinger; men den har aabenbart gemt sig godt.

Naar Te Deum's Historie i Danmark skal skrives, bør ogsaa denne Histories sidste Kapitel tages med. I det 19. Aarhundrede er en Te-Deums-Redaktion gaaet den protestantiske Verden rundt fra det franske Schweiz af. 1817 vakte Skotten Robert Haldane en stor religiøs Vækkelse i Genève, som havde Dannelsen af en orthodox reformert

¹⁾ Se »Den Aftensang, som i Jylland sjunges«. Et Billede fra Reformationstiden. Ved P. Severinsen. Højskolebladet 1901, Nr. 22.

²⁾ Nyerup: Skildr. af Tilst. i Danmark og Norge. 3. Bd. 1. Halvpart, S. 39.

Frimenighed til Følge. Dennes Præst blev Henry Louis Empeytaz (f. 1790 — d. 1853), der udgav en Salmebog for Menigheden, hvori et Te Deum i 15 sekslinjede Vers forekommer:

Grand Dieu, nous te bénissons,
Nous célébrons tes louanges.

Dette Te Deum er trængt igennem i alle franske Menigheder, og baaret af den evangeliske Alliance, og vel ogsaa af Josef Haydns Melodi, er det naaet videre over hele Jorden. Det er næsten blevet Opsang for den evangeliske Alliance. Jeg har det liggende for mig i Oversættelse paa Engelsk, Hollandsk, Flamsk, Italiensk, Spansk, Portugisisk, Dansk, Norsk, Svensk, Finsk, Russisk, Ungarsk, Bøhmisk, Bulgarisk, Armenisk, Japanesisk, Hinduisk og Kinesisk. Overalt gaar og gælder det for at være en original reformert Te-Deum-Bearbejdelse af Empeytaz.

Empeytaz har imidlertid kun leveret en meget tro Oversættelse af en smuk og meget udbredt tysk katolsk Salme:

Grosser Gott, wir loben dich,
Herr, wir preisen deine Stärke.

Dette Afhængighedsforhold synes fuldstændig glemt. Jeg har i al Fald intet Steds fundet det omtalt. Den ellers saa velunderrettede Julian kender det ikke.

Den tyske Sang forekommer i katholske Salmebøger fra Wien og Prag fra Slutningen af det 18. Aarhundrede. Den byder i alt Væsentligt en tro Gengivelse af det latinske Te Deum, hvad Indholdet angaar, kun at Slutningen er noget udvidet. Formen derimod er selvfølgelig ret afvigende, hvad allerede det metriske Skema medfører. Dette Te Deum bruges meget i den tysk-katholske Verden og er derfra kommet ind i den af W. I. Karup udarbejdede danske »Katholsk Psalmebog« 1857:

Store Gud, vi love dig,
du, den gode, stærke, vise.

Denne første danske Oversættelse lider af de samme Svagheder som Karups øvrige poetiske Arbejder, men den bruges dog meget af danske Katholiker.

1884 holdt den evangeliske Alliance Møde i København, og i den Anledning udarbejdede B. Paludan-Müller en Oversættelse efter den franske Tekst:

Almagts Gud, velsignet vær!
love vil vi lydt din Ære.

Det er kun fire udvalgte Vers, der er oversatte, og de tre af dem er valgt blandt de senere, mere frie, saa at Ligheden med det gamle latinske Te Deum ikke falder i Øjnene. Den latinske Strofe:

Tu devicto
mortis aculeo
aperuisti credentibus
regna coelorum,

er bleven til:

Offerlam med Korsets Stav,
skyldfri dybt i Pinen sænket!
— sejrrig fra den aabne Grav
ved den Styrke, Gud dig skænkede,
Helveds Vælde, Dødens Magt
knust du har i Støvet lagt.

Dette kunstige Vers er iøvrigt senere — i Søndags-skole-Salmebogen — simplificeret noget, saa at man er kommen den langt jævner tyske Tekst nærmere. Den af Rimnød skabte »Korsets Stav« er dog bleven staaende.

Sangen har imidlertid andre Skønheder, og den har vundet en betydelig Udbredelse i kristelige Sangbøger uden dog at være naaet ind i den nye Salmebog.

Paa Norsk findes ogsaa en Oversættelse: »Store Gud, vi lover dig, priser lydt din Magt og Ære.« — En svensk Oversættelse: »Upptag, Gud, vår lofsångs ton!« af Rektor Fr. Nathanael Beskow, bruges meget i Sverige, især i

de Kredse, som er prægede af, hvad vi her i Landet kalder »engelsk Kristendom.« Det er i det hele taget denne Aandsretning, der har bragt Sangen Verden over.

Men ret mærkeligt er det, at denne katholske Folkesang er bleven en Slags Fane hele Jorden over netop for den mest antikatholske Retning i Kristenheden. De to Kæmpende mødes i en økumenisk Lovsang — mod deres egen Vilje!
